

УДК 342.951:378.011

А.Л. ТЕРЕЩЕНКО, Міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Ключові слова: механізм адміністративно-правового захисту, об'єкт, особа з особливими потребами, вища освіта, форми навчання, вищий навчальний заклад, право на освіту

У ст.53 Конституції України зазначається, що кожен має право на освіту, що держава забезпечує доступність і безоплатність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [1]. Особи з особливими потребами також мають право на здобуття вищої освіти відповідно до чинного законодавства [2]. Ефективною умовою забезпечення цього права є механізм адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах. При цьому недостатньою є лише наявність цього терміну – потребують ефективного функціонування всі його складові частини, до яких, на наш погляд, слід віднести форми, засоби та процедури адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах.

Проблемні питання поняття та елементів механізму адміністративно-правового захисту аналізувались у працях вчених-адміністративістів В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, А.І. Берлача, Ю.П. Битяка, В.В. Галунька, І.П. Голосніченка, Р.А. Калюжного, С.В. Ківалова, О.П. Ключниченка, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, Т.О. Коломоєць, В.П. Петкова, П.М. Рабіно-

вича, А.О. Селіванова, В.К. Шкарупи та багатьох інших. Проте, основну свою увагу вони зосереджували саме на більш широкому понятті – механізм адміністративно-правового захисту, елементи якого стосовно осіб із особливими потребами у вищих навчальних закладах ґрунтовно так і не розкриті за винятком окремих епізодів. Те саме стосується М.Л. Авраменко, В.О. Боняк, В.А. Красномоєць, Н.Я. Козліковська, К.О. Кольченко, Н.О. Мірошніченко, Г.Ф. Нікуліна, К.М. Романенко, М.В. Чічкань, Л.П. Шумна, які досліджували окреслену тематику в рамках конституційного права, трудового права, права соціального забезпечення.

Аби здобути вищу освіту, людина з інвалідністю нині може скористатися такими її формами, як індивідуальна, дистанційна, екстернатна та інтегрована. Інтегрована форма навчання ефективно впливає на рівень соціалізації осіб з особливими потребами, що дозволяє кожному з них відчути себе конкурентоспроможним [3, с.15]. Мета статті полягає в дослідженні таких елементів механізму адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах, як форми, засоби та процедури.

Механізм адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах – це цілісний комплекс динамічних дій публічної адміністрації (Міністерства освіти і науки молоді і спорту України, Вищих навчальних закладів), що спрямовані на забезпечення надання різних форм вищої освіти особам з особливими потребами, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів цих осіб у освітній сфері, усунення перешкод щодо їх здійснення засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності. До його функціональних складових частин, елементів, на наш погляд, відносяться форми, засоби та процедури адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах.

Слово «форма» є феноменом [4]. Під фор-

мою (від. лат. forma) розуміють певні контури, зовнішній вираз сутності [5, с.1417].

В загальноюридичному розумінні правові форми діяльності держави – це визначений законом (юридично оформлений) порядок здійснення компетентними органами і особами юридично значущих дій, спрямованих на здійснення функцій. Держава здійснює функції через свій механізм шляхом використання різних форм і методів. Серед форм діяльності держави пріоритетне місце посідають правові форми – юридичні засоби здійснення державних функцій. Саме в них відображається зв'язок держави і права, обов'язок держави при здійсненні своїх функцій діяти на основі права і в межах закону [6, с.81].

Вдало окреслене вище підсумовує В.В. Галушко, що державна влада не реалізується сама по собі, вона завжди втілюється в деякому зовнішньому вияві певного змісту – через правові форми [7, с.258].

Серед учених адміністративістів на окреслену категорію існують наступні підходи: у редакції О.М. Бандурки – це зовнішній прояв управлінської діяльності, спосіб вираження її змісту в конкретних умовах, тобто, це та або інша управлінська дія, що має зовнішній прояв [8, с.185]; В.К. Колпакова – зовнішній вияв конкретних дій, які здійснюють органи виконавчої влади для реалізації поставлених перед ними завдань [9, с.132].

З урахуванням зазначених вище позицій, «форми в сфері адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах» – це однорідні за своїм характером та правовою природою групи адміністративних дій, що мають зовнішнє вираження з метою забезпечення суб'єктами публічної адміністрації завдань щодо здобуття особами з особливими потребами вищої освіти.

У ст.25 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», що має назву форми реабілітаційних заходів до них віднесено: надання реабілітаційних послуг; забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення; матеріаль-

не забезпечення [10]. На наш погляд, надання вищої освіти є також певною формою реабілітації осіб з особливими потребами.

У механізмі адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах важливе місце посідають засоби захисту осіб з особливими потребами, які також слід розглянути в ракурсі окресленої проблеми. Одним із провідних юридичних інструментів у висвітленні механізму адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах є засоби такого захисту. Доречно констатує Р.Б. Шишка, що охорона права в цілому і спеціального права зокрема може залишитись на рівні постановки питання, якщо не буде продумано належні засоби її здійснення [11, с.341].

Основним елементом, який безпосередньо здійснює захист прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, є засоби. Засіб – це прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось [12]. Проте, в юридичній літературі наявна точка зору, що терміни «спосіб», «засіб», «метод» близькі за змістом і у значній мірі збігаються. Правові засоби – це певні юридичні категорії та діяння суб'єктів з їх застосування з метою досягнення конкретного результату [13, с.300].

Вчені в галузі адміністративного права під адміністративно-правовими засобами розуміють способи та прийоми безпосереднього і цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) на підставі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах та відповідній формі на підпорядковані їм органи та громадян [14, с.147].

У діючому законодавстві наведено багато видів реабілітації осіб з особливими потребами, всі вони повинні застосовуватися у вищих навчальних закладах, але, на наш погляд, найбільше повинні застосовуватися такі: соціальні, які передбачають соціально-побутову адаптацію і соціально-середовищну орієнтацію, соціальне обслуговування, забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації,

виробами медичного призначення; психолого-педагогічні, які передбачають психологічну і педагогічну корекцію розвитку; психологічні, які мають на меті психокорекцію якостей і функцій інваліда, його мотивації до життєдіяльності та праці, профілактику негативних психічних станів, навчання прийомів і методів психологічної саморегуляції; професійні, які передбачають сприяння у професійному навчанні і професійній адаптації [10].

Таким чином, засоби адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах – це способи та прийоми цілеспрямованого впливу суб'єктів публічної адміністрації на підставі закріпленої за ними компетенції у встановлених межах та відповідній формі на осіб, які відповідають за різні види реабілітаційних заходів осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах.

Процедури також займають важливе місце в механізмі адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах та потребують нашого розгляду. Під адміністративною процедурою розуміють встановлений законодавством порядок розгляду і розв'язання публічною адміністрацією індивідуальних адміністративних справ з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб [15, с.276].

В аналізованій сфері елементів механізму адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах, на наш погляд, дефініція процедур у сфері адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах виглядатиме так – це встановлений адміністративними актами порядок дій суб'єктів публічної адміністрації вищого навчального закладу стосовно забезпечення прав, пільг за законних інтересів студентів та абітурієнтів з особливими потребами.

У зазначеному ракурсі наведемо такий приклад процедури у сфері адміністративно-правового захисту осіб з обмеженими можливостями у вищих навчальних закладах – це

процес, який здійснює вищий навчальний заклад під час перевірки документів, що засвідчують інвалідність у абітурієнта, що бажає навчатися у цьому закладі на пільгових умовах.

Підсумовуючи наведені міркування, можна зробити висновок, що елементи механізму адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах – це система засобів правового та організаційного впливу для забезпечення права осіб з особливими потребами здобути вищу освіту, які гарантуються та здійснюються суб'єктами публічної адміністрації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про освіту» : від 23.05.1991 р., № 1060-ХІІ // Голос України. – 26.06.1991.
3. Талан М. «Особливі» діти в школах і вузах / М. Талан // Соціальний захист – 2008. – Вип. 11. – С. 14–15.
4. Форма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Форма>.
5. Советский энциклопедический словарь : [ок. 80000 слов] / [Абашидзе И. В., Азимов П. А., Александров А. П. и др.] ; гл. ред. А. М. Прохоров. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 1632 с.
6. Загальна теорія держави та права / [Цвік М. В., Ткаченко В. Д., Богачова Л. Л. та ін.] ; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 427 с.
7. Галуцько В. В. Теорія держави та права : конспект лекцій / В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа ; за заг. ред. В. К. Шкарупи. – Херсон : ВАТ «ХМД», 2008. – 280 с.
8. Адміністративне право України : підручник / [Бандурка О. М., Бугайчук К. Л., Джагунов Г. В. та ін.] ; за ред. О. М. Бандурки. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 480 с.
9. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. –

544 с.

10. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» : від 06.10.2005 р., № 2961-IV // Голос України. – 01.12.2005. – № 228.

11. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03 / Шишка Роман Богданович. – Х., 2002. – 427 с.

12. Засіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wiktionary.org/wiki/засіб>.

13. Теорія держави і права. Академічний

курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

14. Адміністративне право України : підруч. [для юрид. вузів і ф-тів] / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. – Х. : Право, 2001. – 528 с.

15. Адміністративне право України : навч. посіб.: у 2-х т. Т. 1. Загальне адміністративне право / [Галуцько В. В., Олефір В. І., Пихтін М. П. та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. – Херсон : ХМТ, 2011. – 320 с.

Терещенко А. Л. Елементи механізму адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах / А. Л. Терещенко // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 962–965 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12talvzn.pdf>

На основі нормативно-правових актів та думок вчених у галузі адміністративного права наведено авторське визначення елементів механізму адміністративно-правового захисту осіб з особливими потребами у вищих навчальних закладах – як системи засобів правового та організаційного впливу для забезпечення права осіб з особливими потребами здобути вищу освіту, які гарантуються та здійснюються суб'єктами публічної адміністрації.

Терещенко А.Л. Элементы механизма административно-правовой защиты лиц с особыми потребностями в высших учебных заведениях

На основе нормативно-правовых актов и мнений ученых в области административного права приведено авторское определение элементов механизма административно-правовой защиты лиц с особыми потребностями в высших учебных заведениях – как системы средств правового и организационного воздействия для обеспечения прав лиц с особыми потребностями получить высшее образование, которые гарантируются и осуществляются субъектами публичной администрации.

Tereshchenko A.L. The Elements of the Mechanism of Administrative and Legal Protection of Persons with Disabilities in Higher Education

On the basis of legal acts and thoughts of scientists in the field of administrative law, cited author define the elements of the mechanism of administrative and legal protection of persons with disabilities in higher education – a system of legal and organizational influence to secure the rights of persons with disabilities to obtain higher education, guaranteed and carried out the subjects of public administration.